Za razliku od bijele siva ekonomija nije u suglasju sa važećim zakonima, ali ni sa važećim moralnim, etičkim, itd. Normama. Udio sive ekonomije u Hrvatskoj procjenjuje se da iznosi više od trećine BDPa-. Drugim riječima opseg sive ekonomije je jednak proračunu za ovu godinu.

Tvrdi se da Vlada svjesno ignorira stanje u sivoj ekonomiji kako bi sačuvala socijalni mir. Ipak, koliko god kritizirali Vladu, oni realniji „krive“, pored Vlade, krizu koja je od kraja 2007. Godine dominantna gospodarska činjenica na ovim prostorima. Dugo se je to ignoriralo. Nisam siguran da su građani Hrvatske čak i danas svjesni dubine i kompleksnosti gospodarske krize. Da je tome tako najbolje se vidi po retorici stranaka, novi „opijum naroda“, koja se svodi na optužbe i obrane ali nikako na ono što građane zanima i što oni odista trebaju – izlazak iz krize i kreiranje bolje sutrašnjice, i to ne kao frazu već svim građanima vidljivu činjenicu.

Vratimo se našoj temi.

Adam Smith je rekao, navodim po sjećanju, „Ako želite povećati broj krijumčara povećajte carine“. Prevedeno na hrvatski slučaj ova izreka bi se mogla „prevesti“ – ako želite rast sive ekonomije povećajte poreze i doprinose, aprecirajte kunu, povećajte kamatne stope, smanjite kredite gospodarstvu,napustite socijalnu funkciju države.....

Razvijenost neke zemlje u obrnutoj je funkcionalnoj vezi sa sivom ekonomijom. Zato nije ni čudo da neuređeni sustavi, često konstruirani na diktatorskim tradicijama, stvaraju paralelene slojevite socijalne pa samim time i gospodarske sustave koji funkcioniraju jedan pored drugog pri čemu oni sivi, jako sivi, crni, dakle kriminalni, destruiraju zakonom postavljen socijalni sustav. Postavlja se stoga pitanje: ako značaj sivila u nekom društvu raste u kojoj je to mjeri zemlja bilo čega osim siromaštva sa svim implikacijama koje se mogu derivirati iz te definicije?

Općenito od Židova, preko Egipta i Atene, pa sve do uspostave Sjedinjenih američkih država podanici/građani su se bunili tijekom povijesti protiv neumjerenih poreza. Izbijale su bune koje su često završavale u lokvama krvi. Kamen iz Rosette, doprinos Napoleonove vojne dešifriranju egipatskog pisma, pokazuje da su i prije Krista postojali „mudri“, prevedi razumni, faraoni koji su

opraštali previsoke poreze svojim podanicima. I na ovm prostorima postoji mnoge anegdote, dosjeteke o predvidivim reakcijama naroda s ovih područja ukoliko oporezivanje postane nepodnosivo. Jedna od takvih je Seljačka buna sa krvavim posljedicama iz 1573. Godine pod vodstvom Matije Gubca koji je, prema predaji, bio na kraju okrunjen željeznom krunom jer se drznuo tražiti smanje tlake, porezna obveza prema feudalcima.

Siva ekonomija se može tumačiti kao poduzetnički poduhvat onih koji su nezaposleni ili su to postali kao rezultat krize. Nadalje, sivija ekonomija se može tumačiti kao nemogućnost, zbog institucionalnih rješenja, legalne poslovne kombinacije jer „poduzetnici“ nisu u stanju ostvariti održivu konkurenciju. I konačno, crna ekonomija je kriminal koji je globaliziran i nije ga moguće „ukrotiti“ bez globalne akcije svih zemalja.

Poduzetnici i građani koji rade sukladno zakonskim propisima s pravom se bune protiv sive ekonomije. Naprosto s povećanjem krize raste i sivo tržište što postaje determnirajuće ograničenje poduzetnicima. Slikovito rečeno u onoj mjeri u kojoj aprecirani tečaj kune destruira nacionalno gospodarstvo, jer se uvoz subvencionira, u istoj mjeri siva ekonomija ugrožava nacionalno gospodarstvo, zbog poreza, doprinosa, taksi, itd.

Dakle, imamo zaposlene i poduzetnika koji rade suglasno zakonskim propisima, imamo nezaposlene koji rade u sivoj ekonomiji kako bi prehranili svoju obitelj i čiji dohoci su jedva da, pored socijalne pomoći, osiguravaju egzistenciju. Sivija ekonomija je već izbor „poduzetnika“ da pokrenu poslovnu kombinaciju koja je objektivno inferiorna bijelom gospodarstvu ali ju je moguće, zbog naravi djelatnosti, provoditi mimo zakona. Ovdje svakako valja ubrojiti i one poduzetnike koji dijelom funkcioniraju u bijeloj a dijelom u sivoj sferi. O crnoj ekonomiji neću trošiti riječi.

Mala digresija. Upravo moja porezna reforma koju sam prezentirao u knjizi „Porezna reforma i hrvatska kriza“ implicitno je respektirala naprijed rečeno. Upravo smanjenje neoporezivog dijela dohotka i zaštita kapitala povećavaju konkurentnu sposobnost na domaćem i inozemnom tržištu. Valja imati u vidu da smanjenje izravnih poreza ne povećava samo konkurentnost u izvozu već to čini i na domaćem tržištu kada je ono uvozno otvoreno kao što je to u slučaju Hrvatske.

Jednom je jedan mudar čovjek rekao: „Ja bih volio svoju zemlju dvostruko više kada bi platio poreza upola manje“. Ovom nije potreban nikakav komentar.

Siva ekonomija je, kao što rekosmo, zavisna varijabla razine razvijenosti određene zemlje. Kada je novododana vrijednost niska, slučaj Hrvatske, tada siva ekonomija predstavlja socijalni amortizer koji smanjuje socijalnu tenziju. U tom i takvom slučaju „mora se zažmiriti na jedno oko“ kako bi socijalni sustav ostao održiv. Naime, nije za očekivati da će se samo zakonskim rješenjima pitanje sive ekonomije riješiti. Za rješenje sive ekonomije potrebno je dinamizirati gospodarstvo, s jedne strane, i, s druge strane, smanjiti poreznu presiju. Osim toga, neke „poslovne aktivnosti“ zbog svoje visoke cijene koštanja uopće ne mogu djelovati na transparentan način. Ovo je očitoali i zanemarivou slučaju najrazvijenijih zremalja koje imaju vrlo malu, ali ipak imaju, sivu ekonomiju. To je naprosto rezultat neposobnosti plaćanja cijene ulaska u neku djelatnost, s jedne strane, i, s druge strane, spremnost ne preuzimanje rizika.

Zaključno valja reći da je siva ekonomija u prvom redu posljedica kriznog stanja gospodarstva, bilo da se BDP smanjuje ili dugoročno stagnira. Naprosto ukoliko ne rastete vi zaostajete a to je prvi i dostatan uvjet za sivu ekonomiju.